

KRZYSZTOF ZANUSSI

Gimė 1939 m. Varšuvoje. Studijavo Varšuvos universiteto Fizikos fakultete ir Jogailaičių universiteto Filosofijos fakultete. 1966 m. baigė režisūrą Lodzės kino mokykloje. Filmų: „Iliuminacija“, „Apsauginės spalvos“ (vienas pagrindinių „moralinio nerimo kino“ filmų), „Ramios saulės metai“ (apdovanotas Venecijos „Aukšniais liūtais“), „Rankos prisilietimas“, „Gyvenimas kaip lytiniu keliu platinama mirtina liga“ (aukščiausias įvertinimas Maskvos kino festivalyje) ir kt. autorius. Nuo 1979 m. yra Kino studijos „Tor“ direktorius ir meno vadovas. Operos ir dramos spektaklių režisierius, dokumentinių filmų autorius.

Atsakomybė – mano egzistencijos dalis

— KRZYSZTOF ZANUSSI

Thomas Mannas yra vienas iškiliausių rašytojų, iš pat vaikystės man daręs didžiulį įspūdį. Pažintis su rašytoju prasidėjo labai seniai, kai mokiausi pradžios mokykloje. Kartą pastebėjau, kad tėvas vėl skaito „Burtų kalną“. Tai sužadino mano smalsumą, būtinai panorau perskaityti tą knygą. Bet tėvas, taręs – „Ši knyga – ne vaikams“, uždraudė man ją skaityti. Žinoma, netrukus romaną perskaičiau. Jis man padarė nepaprastą įspūdį. Iki šiol aiškiai įsivaizduoju Hansą Kastorpą ir visą knygoje pavaizduotą istoriją.

Kitas su Thomu Mannu susijęs prisiminimas sukelia šiek tiek liūdesio, nors ir ne visiškai įprasta prasme. Kartą per radiją išgirdau, kad Thomas Mannas rašo naują romaną – „Daktarą Faustą.“ Tuo metu jau žinojau, kas yra Thomas Mannas. Man beliko laukti, kol knyga bus išversta į lenkų kalbą. Mat, buvau per didelis tinginys, be to, mano vokiečių kalbos žinios buvo pernelyg menkos, kad galėčiau skaityti kūrinių tokia sudėtinga originalo kalba. Pagaliau pasirodė romano vertimas. Nepasakyčiau, kad mėgstu autorių knygas apie savo pačių kūrybą, bet su dideliu malonumu perskaičiau, ką Thomas Mannas buvo parašęs apie savo darbą – apie „Daktarą Faustą“. Jeigu literatūros kūrinys yra šedevras, tai komentarai labai padeda.

Jums leidus, paminėsiu keletą iš atminties išplaukiančių epizodų, kuriuos pavadinčiau nepaprastais susitikimais su legenda, kurios vardas – Thomas Mannas. Be kitų šalių, esu kūręs filmų ir Vokietijoje, Vokietijos teatruose statęs spektaklių. Kartą mano prodiuseris

Vokietijoje pasiūlė ekranizuoti Klausio Manno romaną „Mefistofelis.“ Bet aš iš karto pareiškiau: „Ne. Apie tai negali būti ir kalbos.“ Man atrodė, kad tas romanas ganėtinai nediskretiškas. Būdamas lenkas, negalėjau kištis į šeimyninius vaidus – per daug gerbiau Thomą Manną, o ir Katja Mann dar buvo gyva.

Kartą, aštuntojo dešimtmečio viduryje, Berlyne susitikau seną kolegą iš Vengrijos – režisierių Istváną Szabó, jis manęs paklausė: „Kaip tau vis pavyksta kurti filmus užsienyje?“ Atsakiau: „Jeigu turi pažįstamų žmonių iš kino pramonės, gali pabandyti.“ Supažindinau Istváną su prodiuseriu iš Berlyno Manfredu Durniok. Istvánas Szabó, kuris buvo susipažinęs su Thomo Manno kūryba, bet nebuvo girdėjęs apie Klausą Manną, visiškai dėl to nesijaudino, tik pasakė: „Juk tai neturi nieko bendro su Thomo Manno šeima, tai susiję su manimi. Tai yra pasakojimas apie menininkų ir valdžios santykius, ta istorija yra universali.“ Ir Istvánas Szabó už filmą „Mefistofelis“ buvo apdovanotas Oscaro premija, kurios iki šiol jam pavydžiu.

Bet galiu papasakoti istoriją, susijusią su Thomu Mannu ir mano šeima, tiksliau, su mano žmonos šeima. Tarp Thomo Manno novelės „Mirtis Venecijoje“ personažų yra ir Lenkijos bajorų. Grafienė Moes buvo mano žmonos prosenelės sesuo, o su ponu Tadzio teko net asmeniškai susipažinti. Tai, ką Thomas Mannas buvo parašęs apie jį, sukėlė jam tikrą šoką. Pirmiausia jis buvo labai supykęs, nes novelėje jis – ne be pagrindo – buvo pavaizduotas kaip Adonis, o po keleto metų, po Pirmojo pasaulinio karo, jis tapo karininku. Toks ambivalentiškas jo paveikslas jam visiškai nepatiko. Jis netgi ruošėsi paduoti Thomą Manną į teismą, bet netrukus rašytojui buvo paskirta Nobelio premija. O su Nobelio premijos lareatu bylinėtis būtų buvę juokinga. Pono Tadzio pyktis neatlėjo iki grabo lentos – jis mirė prieš keletą metų. Jo sesuo dar gyva, ji su manimi irgi kalbėjo dėl to paveikslo ambivalentiškumo. Ar jiems reikia didžiutis, kad Thomas Mannas pavaizdavo šį susitikimą Venecijos viešbutyje Les Bains? O gal jiems turėtų būti gėda? Manau, jog jie tuo turėtų didžiutis. Ta scena novelėje simpatiška – senoji ponija atrodo visai gražiai, o kaip byloja šeimos legenda, ji iš tikrųjų buvo labai graži. Thomas Mannas sukūrė šį šedevrą, o jeigu jie yra to šedevro dalis – gerai.

Į Veneciją nuvykti tenka gana dažnai. Prieš porą metų su žmona aplankėme viešbutį Les Bains, ten apsistojome. Ir pradėjome svars-tyti, prie kurio stalo galėjo sėdėti Tadzio ir prie kurio – vokiečių rašytojas. Tai buvo savotiškas jausmas.

Atvykęs į viešbutį, vieno pagyvenusio administracijos darbuotojo tuoj ėmiau klausinėti apie Thomą Manną. Jis viską žinojo, netgi kuriame kambaryje rašytojas buvo apsistojęs. Žinoma, kitas klausimas, ar ta informacija buvo teisinga. Italijoje galima aptikti daug „tikrų vietų“, susijusių su daugelio rašytojų apsilankymu, ir tokių, kai nepateikiama jokių konkrečių įrodymų. Bet to pagyvenusio žmogaus pasakojimai skambėjo gražiai.

Tačiau pirmasis man adresuotas to žmogaus klausimas buvo toks: „Ar galėčiau pamatyti jūsų kreditinę kortelę?“ Atsakiau klausimu: „Ar čia gyvena daug vagių, o gal jūs bijote, kad išvyksiu neatsiskaitęs už viešbutį? Ar ir Thomo Manno laikais taip buvo?“ Jis atsakė: „Ne, ne. Tai dabartiniai barbarai, tai iš Amerikos atkeliaavę papročiai. Šiandien niekuo nebegalime pasitikėti. Pasitikėjimas – tai buvo senajame pasaulyje. Tie laikai jau praėjo.“

Thomas Mannas yra daug rašęs apie kultūros ir barbariškumo antinomiškumą, bet tai – amžina tema. Šiuo klausimu norėčiau kalbėti atsargiau. Mano amžiaus žmonės – esu 66-erių – yra linkę kalbėti blogai apie ateitį ir gerai – apie praeitį. Manychiau, kad toks požiūris – sąpštai. Taip negalima nei manyti, nei kalbėti. Mes padarėme didžiulę pažangą. Daugeliu požiūriu galime laisvai rinktis ir rinkti. Prekybos centre galime pasirinkti prekes, galime gyventi, kaip patinka ir kur patinka. Ta laisve gali naudotis daugelis žmonių, o praeityje tokia laisvė buvo skirta nedideliame elito sluoksniui. Dėl to negaliu su nostalgija kalbėti apie gerus senus laikus.

Bet reikia pasakyti, kad ši rafinuota elito kultūra iš dalies yra dingusi. Dėl to, žinoma, galime kalbėti su nostalgija, nes labai išsivysčiusi kultūra, – ne tik meno kūrinių, bet ir gyvenimo kultūra yra universali vertybė, kurią reikia ginti. Visi gimstame barbarais. Nepažįstu vaikų, kurie nebūtų barbarai. Kultūra yra įstabus procesas; vykstant kultūros procesui, tobulėdami pasiekiamo žmoniškumo aukštumų. Bet tai nėra savaime suprantamas dalykas.

Ką reiškia menininko atsakomybė visomenėje, kurioje aš gyvenu kaip lenkas ir kaip europietis? Šiandien visi gyvename vartotojiškoje visuomenėje. Būtų per daug paprasta pasakyti – „esu nusistatęs prieš vartotojiškumą“, kadangi tai irgi yra vertybė. Šimtmečius žmonija kovojo, stengdamasi įveikti badą. Daugelis mūsų visuomenės žmonių šiandien nebadauja. O tai yra puikus vystymosi rezultatas.

Pratęsdamas mintį, norėčiau pasvarstyti, kas yra barbariškumas? Barbariškumas yra tai, kas kada nors vėl sugrįžta. Kaip minėjau, manau, jog visi esame gimę barbarais. Žmogaus vystymosi procesą laikau absoliučia vertybe. Bet turime tobulėti visais įmanomais aspektais – ne tik intelektualiai, ne tik materialiai, bet ir dvasiškai. Turime savo ribas, bet turime ir didžiulį potencialą. Ir vadovaudamiesi tuo potencialu, galime daugiau ar mažiau nuveikti.

Todėl jaučiu atsakomybę už kiekvieną teiginį, kurį žiūrovas randa mano filmuose, mano režisuotuose spektakliuose, o skaitytojas – mano knygoje. Savo kūrinuose visada keliu klausimą – ar tai pasitarnaus mano amžinai kovai prieš barbariškumą? O gal nepadės?..

Kūrybinė veikla gali būti ir neigiama. Pavyzdžiui, reklaminių klipų kūrimas. Didžiuojusi, kad nekuriu reklamos, kuri pasitelkia grožį, kad padėtų užkariauti žiūrovus, jais manipuliuoti, siekdama naudos – kad žiūrovai pirktų tam tikrą produktą. Grožis priverstas verstis prostitucija, pasiduoti – kaip meilė. O tai yra pavojingas dalykas.

Sutiksime daug žmonių, kurie pasakys: „Prostitucija yra teisėtas dalykas, ir jums negalima jos kritikuoti.“ Mano nuomone, tai jau šiek tiek per daug. Neseniai vadovavau meistriško kursams, kurie buvo surengti Prancūzijoje kinematografijos studentams. Vienas jaunuolis man padovanojo filosofinio turinio knygą, kurioje autorius kelia tezę, jog turime išsivaduoti iš meilės. Esą, meilė ribojanti laisvę, o laisvė esanti svarbiau negu meilė. Ši naujoji, ne neoliberali, o neoliberalistinė, teorija reikalauja vaikus auklėti taip, kad jie, bendraudami su bendraamžiais, nesusietų pernelyg glaudžiais ryšiais.

Nelaikau savęs senamadišku, bet man tokių ryšių per maža. Jau nasis tos knygos autorius man atrodo paprasčiausiai kvailas. Bet dabartiniame vartotojiškame pasaulyje už tokias kvailiones žmonės nėra baudžiami ir tokie dalykai visiškai leistini. Vadinasi, patys viską

turime verifikuoti, tikrinti, kur tiesa, kur melas. Patys turime išsiaiškinti, koks gyvenimo būdas mums labiau tinka, kuriuo keliu eidami galime tobulėti ir bręsti. Gyvenimas yra nuolatinis judėjimas, jeigu neaugsimė, sustosime vietoje.

Esame Thomo Manno namuose. Vadinasi, reikia pasakyti kažką kritiška. Ne apie Thomą Manną, nors esu susipažinęs su jo biografija ir žinau, kad rašytojas nebuvo angelas. Bet siekiai, kuriuos išskaitau autoriaus knygoje, man atrodo labai humaniški, todėl ir esu didelis Thomo Manno gerbėjas. Žinoma, yra ir daugiau išskilių rašytojų; tikra Thomo Manno priešingybė būtų Bertoltas Brechtas. Manau, jog Brechto esybėje yra pikto prado, dažnai jis man atrodo nihilistas, nes nustojo būti revoliucionieriumi, po Birželio 17-osios sukilimo parašė šlykščią veidmainišką rašliavą. Man jis yra abejotinas pavyzdys intelektualo, kuris, manyčiau, ne visada jautė atsakomybę už savo skelbiamas idėjas. Prisimenu tą Brechto teiginį: „Pirma paėsti, o po to prisiminti apie moralę.“ Tai demagogiška ir neteisinga.

Norėčiau pakalbėti apie problemišką dalyką, susijusį su manimi. Ką tik didžiuodamasis pasigyriau, kad nesukūriau nė vieno reklaminių klipų. Nekūriau ir tais dešimtmečiais, kai buvau neturtingas. Kartais visiškai neturėdavau pinigų, nes tokioje socialistinėje vadinaimoje šalyje, kokia buvo Lenkija, ir režisieriai uždirbdavo nedaug. Prisimenu, nuvykęs į kokią nors Vakarų šalį, dažnai svarstydavau, ar galiu sau leisti nusipirkti puodelį kavos, ar ne? Geriau užsisakydavau vandens, o dar geriau vandentiekio vandens, nes mineralinis man buvo per brangus. Esu įsitikinęs, kad menininkas niekada negali už pinigus parduoti savo talento – jeigu jį apskritai turi. Reklama yra darbas tik už pinigus. Tai yra vartotojiškas Vakarų pasaulis.

Prieš keletą metų – Lenkijoje tada tik pradėjo formotis rinkos ekonomika – iš vieno Nyderlandų pramonininko sulaukiau labai pelningo pasiūlymo sukurti reklaminių klipų. Komunizmo era Lenkijoje buvo pasibaigusi, o mes susidūrėme su rimta problema: ne kaip reikės išmokyti išgyventi laisvosios rinkos sąlygomis, o kaip užmušti savyje *homo sovieticus*, sovietinį mentalitetą. Kaip mums išsivaduoti iš jo, pradėjus gyventi normaliomis sąlygomis. Turėjau progos tuo įsitikinti savo darbe ir tuo labai didžiuojusi. Pavaduotoju

pasirinkau senyvo amžiaus vyriškį, kuris buvo visiškai sklerotikas. O sklerotikai pamiršta, kas buvo vakar. Jis žinojo, kokios sekretorės, vairuotojo pareigos, bet buvo pamiršęs visus socializmo dešimtmečius, o prisiminė tai, kas vyko iki 1939 metų. Jis pertvarkė mano biurą, paaiškino darbuotojams, kodėl tarnybiniu telefonu negalima kalbėti privačiais reikalais, užmezgė naujų reikalingų ryšių.

Su tuo Nyderlandų pramonininku kalbėjo mano pavaduotojas, jis ir pranešė man apie pasiūlymą. Aš atsakiau: „Man užteko jėgų atsisakyti kurti klipus, kai buvau neturtingas. Šiandien turiu pakankamai pinigų ir nekursiu to klipo.“ Pasakiau tai griežtu tonu.

Mano pavaduotojas žinojo, kad finansiškai padėdų žmonėms, kurie neturi pinigų brangioms operacijoms užsienyje, taip pat studentams iš neturtingų šeimų. Taigi jis manęs ir paklausė: „Ar tikrai gerai elgiatės, atsisakydamas šio pasiūlymo? Reklaminių klipų sukūrimui sugaištumėte dvi savo gyvenimo savaites. O po šių dviejų savaičių, jeigu norėtumėte, galėtumėte apmokėti mažiausiai dešimt gyvybiškai svarbių operacijų. Arba skirti keletą stipendijų. Ar tikrai turite tiek daug drąsos sakyti „ne“?“

Esu katalikas, tad paprasčiau patarimo vieno vyskupo, savo gero bičiulio. Visiškai netikėtai jis atsakė: „Gali kurti tą reklaminių klipų, bet savo malonumui turėtum išleisti tik pusę pinigų, pavyzdžiui, ekskursijai su žmona į užsienį, kurios šiaip negali sau leisti, o kitą pusę pinigų skirk žmonėms, kuriems jų iš tiesų reikia.“ Tada pasakiau vyskupui savo požiūrį: „Arba kuriu klipą ir visą honorarą skiriu vargšams, arba visai nekuriu.“ Vyskupas atsakė: „Tai yra spąstai. Superbia, puikybė, yra baisiausia nuodėmė.“ Tikrai taip, sutinku. Dėl to pasiūlymo dar ruošiausi svarstyti. Bet viską išsprendė netikėta pabaiga, nelyginant kokiam menkos vertės filme. Tas Nyderlandų pramonininkas man pranešė, kad vyksias į Vokietiją naujuoju savo *Porše*, nes Vokietijos kėliuose neribojamas greitis. Ir avarijos metu pramonininkas žuvo.

Po kelerių metų pradėjau intensyviai organizuoti renginius savo fonde. Pavyzdžiui, kviečiame įvairių pažiūrų žmones, kurie sugeba diskutuoti ir su publika. Nekenčiu saldžiažodžiavimo. Rengiant diskusijas, mums svarbu, kad būtų užmegztas dialogas tarp įvairių

kultūros lygmenų, tarp aukštosios ir populiariosios kultūros. Pastarąją be sąžinės graužimo vadiname žemo lygio kultūra. Bet ji egzistuoja ir turi savo energijos. Mes suburiame įdomių menininkų – susitinka poetai, raperiai su grafičių kūrėjais, arba gerai žinomas tapytojas su muzikantais ir popmuzikos atlikėjais. Kalbamės, ieškome, kas mus sieja ir kas skiria.

Buvau sujaudintas, kaip vienas raperis pasakė: „Didžiuojusi jumis, kad niekada nekūrėte reklamos klipų.“ Vadinasi, jis iš manęs kažko tikėjosi, ir man tai buvo netikėta. Niekada nebūčiau pamanęs, kad raperis galėtų stebėti mano gyvenimą ir jame ieškoti pavyzdžio. Tą akimirką supratau, kad ne aš renkuosi. Atsakomybė yra mano egzistencijos dalis. Jeigu esu žinomas ir jeigu žmonės mane stebi, tai aš ne tik savo kūryba skleidžiu signalus, bet ir savo gyvenimo būdu. O jausti tokią atsakomybę išmokau būtent iš Thomo Manno.

Norėčiau paminėti dar du faktus iš savo gyvenimo, kurie susiję su atsakomybės sąvoka. Nedidelis epizodas: 2005 m. rugpjūčio mėnesį, 25-ųjų „Solidarność“ metinių proga, 12 lenkų režisierių, dalyvavę „Solidarność“ veikloje, vadovaujami A. Vaidos, kaip redaktoriaus, kūrėme po vieną 10-ties minučių siužetą bendram filmui. Savo siužete norėjau parodyti trumpą epizodą iš 1980 metų, kai Krokuvoje filmavome vieną filmo „Iš tolimos šalies“ – apie Popiežiaus gyvenimą – sceną. Filmą kūriau 1980–1981 metais pagal bendrą anglų ir italų projektą. Komunistų valdžios įstaigos, nors ir nenoriai, leido filmuoti. Savaiame suprantama, jog mes, kaip kūrėjai, buvome ne partneriai, o atlikome darbą pagal užsakymą. Ir štai pradėdame filmuoti didžiulę sceną, kurioje daug tankų ir kurios veiksmas vyko tuoj po Antrojo pasaulinio karo pabaigos. Norėjau parodyti, kad iš Rytų atriedėję tankai taip ir liko pas mus. Šiai scenai puikią logistinę paramą suteikė Lenkijos armija. Buvo uždrausta pasakoti apie tą filmą, dirbome konspiratyviai. Bet įsivaizduokite padėtį – tuo metu buvo bijota Rusijos invazijos į Lenkiją. Ukrainos pasienyje iš tikrųjų buvo sutelkta daug tankų. Ir štai tokiu metu Krokuvoje filmuojau minėtą sceną. Aplink minios mus stebinčių žmonių. Mane apėmusi didžiulė baimė. Vienos pertraukėlės metu valdininkas policijos uniforma kviečia mane prie telefono. Einu prie policijos automobilio,

pakeliu ragelį. Girdžiu kalbant angliškai, kažkas neįtikėtina, vyriškas balsas manęs klausia: „Krzysztofai, ar netrukdu?“ Atsakau jam: „Net neįsivaizduojate, kaip trukdote. Kas jūs?“ Ir tas nepažįstamas balsas tęsia angliškai: „Esu tavo draugas iš Amerikos ambasados. Krokuvoje pastebėjome rusų tankus per savo satelitus ir paklausėme savęs, ar jau prasidėjo invazija, ar dar ne. Lenkijos Užsienio reikalų ministerija mums pranešė apie jūsų filmavimą ir pasiūlė su jumis susisiekti.“ Nuo tos akimirkos žinau, kad mus visą laiką stebi koks nors satelitas ir kad dėl to pasaulyje nebėra paslapčių.

Bet norėjau paminėti dar vienos istorijos tęsinį. 1990 ar 1991 metais, jau žlugus komunizmui, vieną dieną prie mano namo Varšuvoje durų paskambino nepažįstamas žmogus ir pasakė: „Pone Zanussi, jūs manęs nepažįstate, bet aš jus labai gerai pažįstu. Ar galėtume valandėlę pasikalbėti?“ Sutikau. Maždaug 45 metų vyriškis, prisistatęs rašytoju ir intelektualu, nors aš būčiau palaikęs jį alkoholiku, pasakė: „Pone Zanussi, daugiau kaip 20 metų gyvenau kartu su jumis. Buvau agentas, mano uždavinys buvo skaityti jūsų laiškus ir klausytis jūsų pokalbių telefonu. Dabar esu bedarbis. Kadangi gerbiu jus kaip krikščionį, prašau jūsų pagalbos. Juk jūsų pareiga padėti. Jūs taip gražiai rašydavote apie savo kolegas. Žinau, kad esate geras žmogus. Taigi prašau – padėkite man.“

Tai buvo prievartavimas. Bet radau jam darbą, tačiau jis jo nenorėjo. Mano kolega Krzysztof Kisieliowski, dabar jau miręs, tą motyvą panaudojo trilogijoje „Raudonas“. Trilogijos veiksmas vyksta Šveicarijoje, bet tai nieko nekeičia, tai – ta pati istorija, pasakojimas apie vyriškį, kuris neturi savo ir gyvena kitų žmonių gyvenimą. Puiku, bet tai yra motyvas, svarbu jausti atsakomybę. Visi rašytojai žino: rašydami laiškus, jie rašo juos ne tik adresatams, jie tikisi, kad po jų mirties tie laišškai bus paskelbti, ir todėl tai, kas parašyta, turi gerai skambėti. To nereikia pamiršti net kalbant telefonu ir jausti atsakomybę, kad gal dar kas nors klausosi to pokalbio. Jeigu ne šiame pasaulyje, tai vis dėlto egzistuoja dar ir kita realybė. Galbūt danguje yra kas nors, kuris yra galingesnis negu kompiuteris ir kuris tiksliai žino, ką aš pasakiau. Ir būtent tuo vadovaujosi, kalbėdamas ar mąstydamas apie šį kartais absurdišką jausmą – atsakomybę.

Ponui Zanussi skirtas klausymas neįrašytas, tik atsakymas. – Vert. past.

Man tai primena ekshumavimą. Mirštame, mus palaidoja ir po to keletą metų griežtai draudžiama atidaryti karstą. Vėliau jau galima.

Kaip minėjau, Thomas Mannas tikrai nebuvo angelas. Bet 50 metų yra pakankamas laiko tarpas, kad būtų galima pradėti aiškintis tiesą. Tačiau toje tiesoje stinga teisingumo – talentingo rašytojo memuarus visi skaito, o netaalentų autorių kūrinius paskaito vienas kitas. Talentas turi kainą. Žinoma, vertinimai ir atsiliepimai yra ginčytinas klausimas – kas vertindamas yra teisingas, o kas – ne? Jeigu elgiuosi nepriekaištingai, tai man ir nėra ko bijoti, kad kas nors ką nors apie mane parašys. Jeigu kas parašys netiesą, tai bus jo problema, ne mano. Teoriškai tai skamba gerai, o praktiškai tai nėra taip lengva.

Kadangi dar gyvenu šiame pasaulyje, teko išgyventi visiškai naują dalyką – sutikti save kolegų dienoraščiuose. Kaip žinome, dienoraščiai publikuojami po autorių mirties. Aptikau save savo bičiulio Andrejaus Tarkovskio dienoraščiuose. Jis apie mane ten prirašęs šaunių ir gražių dalykų, bet vienoje vietoje – priešingai. Ir tai visiškai neblogai skamba. Nežinau, kodėl jo žmona tą pokalbį cenzūravo. Ne kartą buvau susitikęs su Tarkovskiu Italijoje, kurioje jis rado prieglobstį. Kadangi jis beveik nemokėjo itališkai, o ir jokios kitos užsienio kalbos, jautėsi gana vienišas. Mudu esamę bendravę valandų valandas. Aišku, mano rusų kalba buvo komjaunuoliško stiliaus – mat, iš tokių vadovėlių jos mokiausi. Su Tarkovskiu dažniausiai kalbėdavome teologijos klausimais, todėl iškildavo daug problemų dėl leksikos. Aiškindamiesi pasitelkdavome lotyniškus terminus. Tarkovskis padėdavo man surasti tinkamą frazę ir vis sakydavo: „Krzysztofai, tu fantastiškai kalbi rusiškai. Jaučiu malonumą kalbėtis su tavimi.“ O štai po vieno pasikalbėjimo jis parašė dienoraštyje: „Mane apima siaubas, kai pamanau, kad mano sūnus po 20 metų kalbės rusiškai taip pat siaubingai kaip Zanussi.“ Žinoma, jis buvo teisingas – tikram rusui mano rusų kalbos mokėjimas iš tikrųjų buvo katastrofa.

Pranešimas perskaitytas 2005 m. liepos 13 d.

Iš vokiečių k. vertė Irena Tumavičiūtė